

45. ARCHY

ročníku 1938. sbírka VI.

Administrace (expedice): Stará Říše, Morava

SV. ŘEHOŘE NAZIANSKÉHO BOHOSLOVNÁ ŘEČ PRVNÍ PROTI EUNOMIANŮM KONANÁ ROKU 380

VÝKLAD PŘEDBĚŽNÝ.

1. JEST mi mluvíti k milovníkům řeči ozdobné. A abych začal s Písmem: HLE, JÁ PROTI TOBĚ ZPUPNĚ [Jerem. 50, 31] i v učení i v poslouchání i v myšlení. Jsou zajisté, jsou někteří, jež při našich řečech SVR-
BÍ UŠI [II. Tim. 4, 3] i jazyk, a jak pozoruji, také již i ruka, ti se těší z PRÁZDNÝCH ŽVÁSTŮ A ROZEPŘÍ falešné vědy a ZE SLOVNÍCH PŮTEK, které nevedou nikam. Tak totiž nazývá vše v řeči zbytečné a nepotřebné svatý Pavel, tento hlasatel a upevňovatel SLOVA UKRÁCENÉHO [Řím. 9, 28], tento žák rybářů i učitel. Ti však, o něž tu jde, kéž by tak, jako mají jazyk obratný a šťastný ve vyhledávání vybranějších a průkaznějších slov, též poněkud pečovali o skutky. Tu by málo, ba snad docela nic nebyli sofisty a nepohrávali by si bláznivě a protismyslně se slovy jako kejklíři, abych se vyjádřil směšně o věci směšné.

2. Poněvadž však rozkotali veškerou cestu zbožnosti, jen o to jediné se starají, jak některou z nadhozených otázek zaplést nebo rozřešit; zrovna jako představitelé zápasů v divadlech, a to ne zápasů, kde by šlo o vítězství podle pravidel atletiky, nýbrž

takových, při nichž se toliko klame zrak lidí v tom nezkušených a loví potlesk. Kde jaké tržiště se musí ozývat jejich brebentěním, kde jaká hostina musí být otrávena protivným kecáním, kde jaká slavnost změněna v neslavnost a zavalena stísněností, a smutek každý utěšován ještě větším neštěstím, totiž těmi jejich problémy, ženské příbytky, prostotou nasycené, rozviřovány a květ stydlivosti pleněn tou překotností v mluvení. Když tomu tak jest a zlo se stává nezadržitelným a nesnesitelným a hrozí nebezpečí, aby veliké tajemství naší víry se nezdálo jakousi umělůstkou: nuže tedy, ať tito zvědové¹ strpí nás, dojaté v otcovském nitru a jak dí vznešený Jeremiáš [4, 19], v SMYSLECH ROZDRÁSANÉ, alespoň potud, že nepřijmou naši řeč o tom s odporem, a zadržíce maličko jazyk, dovedou-li to, poskytnou nám sluchu. Docela žádná újma se vám tím nestane. Buď totiž BUDEME MLUVITI K UŠÍM SLYŠÍCÍCH [Ekk. 25, 12] a řeč naše vydá ovoce, váš prospěch, jelikož ten, kdo ROZSÉVÁ SLOVO [Mat. 13, 4], do každé mysli sice rozsévá, ale ovoce přináší jen mysl dobrá a plodná; nebo odejdete s pošklebkem také tentokrát a vezmete si ještě víc látky k tomu, abyste nám odporovali a spílali, a ještě více si na nás pochutnali. Nedivte se, proslovím-li řeč nezvyklou a napříkor vašim zásadám, kteří příliš bujaře a statečně slibujete, že víte vše a učíte vše-

¹ Recky kataskopoi, je tu užito tohoto slova slovní hříčkou jako protivy k episkopoi = biskupové, tedy asi tolik, co špatní biskupové.

mu, abych nevzbudil pohoršení, budu-li mluvit ne-
učeně a směle.

3. Ne každý, vy zde, ne každý se smí pouštět do
filosofování o Bohu; věc ta není tak snadná ani
nepřísluší těm, kteří krácejí po zemi. Dodám ještě,
ani vždycky, ani především, ani všecko, nýbrž
někdy, a před některými, a po jistou mez. Nepatří
se to všem, leč toliko lidem vyzkoušeným a pokro-
čilým v kontemplaci, a těm, kteří před tím očistili
duši i tělo, aneb při nejmenším je očišťují. Vždyť
člověku nečistému snad ani není bezpečné dotýkat
se čistého, jako chorému zraku slunečního jasu.
Kdy tedy? Když budeme prosti špíny a zneklid-
nění, jež pocházejí z vnějšku, a když to, co je v
nás vůdčím principem, nebude splývati s jevy ža-
lostnými a pobloudilými, což by bylo, jako by ně-
kdo přimichával k nehezkým písmenům všelijaké
ozdůbky nebo do bláta vonnou masť. Neboť třeba
si opravdu najít volnou chvíli, a poznávat Boha:
a KDYŽ SI VEZMEME k tomu ČAS, SOUDIT O SPRÁV-
NOSTI (Ž. 74, 3) theologie. Před kým pak? Před těmi,
kteří tu věc berou vážně, a ne pouze jako cos všed-
ního, o čem se rádo tlachá po dostizích a po di-
vadle, a po koncertě a po ukojení břicha a toho,
co je pod břichem; ti pokládají i to za část flámu,
zažertovat si o těch věcech a brousit svůj vtip na
protimluvech. O čem pak se má filosofovati a až
pokud? O tom, co je nám dostupné, a kam až sahá
chápatost a vloha posluchače, aby jako přemíra
hlasu neb pokrmu škodí sluchu neb tělu, či chceš-

li, nesnesitelná břemena těm, kteří je nesou, nebo příliš prudké lijáky zemi, podobně i tito tvrdostí, abych tak řekl, těch řečí rozdrčení a ochromeni, neutrpěli újmu i na své dřívější síle.

4. Tím však nechci říci, že by se nemělo všude pamatovati na Boha, aby se opět na nás nevrhli ti ke všemu ochotní a spěšní pomlouvači. Třeba zajisté na Boha víc pamatovati než dýchat; ano, lze-li tak říci, dlužno ani nic jiného nekonati než to. I já patřím k těm, kteří přitakají výroku, poroučejícímu VE DNE I V NOCI PŘEMÍTATI (Ž. 1, 1), VEČER I RÁNO I V POLEDNE VYPRÁVĚTI (Ž. 54, 18) A VELEBITI PÁNA V KAŽDÝ ČAS (Ž. 33, 2), AŤ JIŽ, abych užil slov Mojžíšových (Deut. 6,7) SPÍME, nebo VSTÁVÁME, nebo CESTU KONÁME, nebo cokoliv jiného činíme, a touto vzpomínkou se přetvářeti k čistotě. Takže já nikterak nezbraňuji pamatovat ustavičně na Boha, nýbrž mluvit o něm; ani nebráním mluvit o Bohu, jako by to bylo něco rouhavého, nýbrž aby se to nedělo v nevhodnou dobu; ani nejsem proti učení, nýbrž proti nedostatku míry. Neboť když i přecpání MEDEM (Přísl. 25, 27) působí dávení, třebaš je to med, a KAŽDÁ VĚC MÁ SVŮJ URČENÝ ČAS (Kaz. 3, 1), jak se i já domnívám se Šalomounem, a dobré není dobrým, neděje-li se dobře, zrovna jako květ v zimě by byl nevčasný a ženě by nesvědčila ozdoba mužská nebo ženská muži, a zármutku zeměměřičství, a hodokvasu slzy, zdaž snad opovrhne jediné tam vhodností časovou, kde jí třeba nejvíce dbáti?

5. Nikoli, přátelé a bratři. Nazývám vás totiž posavad ještě bratry, byť jste se nechovali bratrsky. Nesmýšlejme takto, ani jako horkokrevné a nezkrtné koně neshazujme jezdce — rozum, nesvrhujme dobře nás svírající opatrnost a neběhejme až za cíl, nýbrž hloubejme v mezích nám stanovených, a nežeňme se o překot do Egypta, ani se nedávejme zavléci k Asyřanům, ani **NEZPÍVEJME PÍSEŇ HOSPODINOVU V ZEMI CIZÍ (Ž. 136, 4)**, to jest před každým posluchačstvem, cizím i naším, protivným i přátelským, uznalým i neuznalým, které nás tuze bedlivě pozoruje, a přálo by si, aby jiskra zla, které je v nás vyšlehla v plamen, podněcuje ji potají a rozdmýchává a svým foukáním ji pozvídá až do nebes a činí ji větší než **BABYLONSKÝ PLAMEN (Dan. 3, 23)**, vše dokola sežehující. Jelikož totiž nemají síly ve svých vlastních naukách, slídí po ní v našich slabostech, a proto jako mouchy na rány, vrhají se na naše ať už nezdary či poklesky. Nuže tedy, napříště sebe dobře znejme a neopomeňme v tom nic, co se sluší. Není-li však možno zarazit nepřátelství, alespoň v tom se navzájem shodněme, že budeme o věcech duchovních hovořiti duchovně a o svatých svatě, a že nebudeme do uší bezbožníků házet, co se nemá vynášet, aby se neukázalo, že uctivější než my jsou ctitelé démonů a služebníci hnusných mythů a předmětů, kteří by spíše obětovali svou krev, než něco prozradili nezasvěceným. Vězme tudíž, že jako panuje jistá slušnost v oděvu, v jednání, ve

smíchu a v chůzi, tak i v řeči a mlčení, poněvadž mimo jiné vlastnosti a síly Boží uctíváme Slovo; ať se tedy v tom, oč horlivě usilujeme, řídíme zákonitou zvyklostí.

6. Proč má poslouchat o zrození¹ Boha a o stvoření, o vzniku Boha z ničeho, o jeho odříznutí, rozdělení a vyproštění zatrpklý posuzovač těch řečí? Proč si posazujeme na soudcovskou stolicí své žalobce? Proč dáváme nepřátelům meč do ruky? Jak asi myslíš, že přijme, a s jakými pocity, kázání o těchhle věcech ten, kdo vychvaluje cizoložství a prznění hochů, a kdo se koří neřestem a nemůže si představit nic netělesného, kdo si ještě včera a nedávno stanovil bohy, a to proslavené nejoškli-
vějšími skutky? Zdaž ne tupě? Zdaž ne hanebně? Zdaž ne nechápavě? Zdaž ne podle svého zvyku? Zdaž si neučiní z té tvé theologie obhájkyni vlastních bohů a vášní? Neboť sami-li² těmito výrazy dáváme podnět k pomluvám, stěží bychom je asi přemluvili, aby přijali náš způsob myšlení. A jest-

¹ Zrození (ř. gennésin). Řehoř tu líčí Eunomiany, kteří před pohany, jimž nepříslušelo takové věci poslouchati, hovořili o Bohu domýšlivě a honosně, ačkoli ti si mohli vyložiti ty řeči ve prospěch svých bohů. Neboť Eunomiané tvrdili, že Syn Boží byl stvořen, a že povstal z ničeho, a tak jej jakoby od Otce odsekávali a oddělovali.

² Eunomiané, slyšíce o Synu slovo „rození“, namítali, že se stalo způsobem přirozeným a tělesným, a proto tvrdili, že Kristus byl stvořen. Tento způsob rozepří velmi mnoho podporoval bludy pohanů, a byl jim na překážku, aby nepřijali katolické víry.

liže oni už sami sebou si vymýšlejí špatnosti, kterak by se tu zdrželi od nabízených? To nám způsobily naše vzájemné pŕtky. To ti, kdož bojují pro Slovo víc, než je Slovu milo, počínajíce si jako šílenci, kteří podpalují vlastní domy nebo rozsápávají své dítky nebo zapuzují své rodiče v tom domnění, že jsou cizí.

7. Když tedy jsme odklidili z řeči tento cizí živel a velký ten šik POSLALI DO STÁDA VEPŘŮ, JEŽ SE SŘÍTILO DO HLUBIN (Luk. 8, 30 n.), přihlédněme nyní v dalším k sobě samým a vytešme si theologa jako nějakou krásnou sochu. Ale především uvažujme, co je to s tou velikou horlivostí v řečnování a s tou žvanivostí. Co je to za nová nemoc a nenasytlost? Proč svázavše ruce, ozbrojili jsme jazyk? Což nechválíme pohostinnost? Což nevyjadřujeme svůj podiv nad láskou bratrskou, nad láskou k muži, nad panenstvím, nad živením chudých? Nad pěním žalmů, celoročním bděním, slzami? Nepodrobujeme si tělo posty? Nejsme skrze modlitbu NA CESTĚ K BOHU (II. Kor. 5, 8)? Nezjařmujeme horší částku nás pod lepší, totiž prach pod ducha, jak náleží těm, kteří správně soudí o lidské povaze? Nečiníme z tohoto života přípravu na smrt? Nestáváme se pány svých vášní, jsouce pamětlivi své nadpozemské urozenosti? Nekrotíme hněv, vybuchující a vzteklý? pýchu pohrdající, zármutek nezměrný, rozkoš pošetilou, smích oplzlý, pohled nestoudný, sluch nenasytlný, hovor nemírný, myšlenky výstřední, vše, cokoli zlý škůdce si

od nás bere proti nám, uváděje smrt, jak dí Písmo, OKNY (Jer. 9, 21), to jest smysly? Ba právě vše naopak; popřáváme volnost náruživostem jiných, jako králové zvuili svým vojínům po vítězství, jen když nám přisvědčují a proti Bohu si zpupněji a rouhavěji vedou, a dáváme jim špatnou odměnu za věc nedobrou, svobodu v bezbožnosti.

8. Nuže, mistře v diskusi a mluvko, na něco málo SE TĚ OTÁŽI, TY PAK ODPOVÍDEJ (Job 38, 3), jak praví Jobovi ten, jenž věštívá skrze vichřici a mraky. JSOU U BOHA PŘÍBYTKY (Jan 14, 2) mnohé¹, jak se dovídáš z Písma, či toliko jeden? Samozřejmě připustíš, že mnohé a nikoli jeden. Musí se naplnit všechny, či jedny ano, druhé ne, takže budou prázdné a nadarmo přichystány? Ovšem, že všechny. Neboť nic není nadarmo z toho, co učinil Bůh. Mohl bys nám říci, zač asi pokládáš tento příbytek? Zda za odpočinek na onom světě a slávu uchovávanou blaženým, či za něco jiného? Za nic jiného, než za toto. Když jsme se tedy na tomto shodli, prozpytujme i to další. Jest něco, čím si možno tyto příbytky zjednati, jak jsem přesvědčen, či není?

¹ Řecky „pollai monai“. Příbytky mnohé; ne pro rozdílnost míst, praví Elias, nýbrž pro řád domů. Neboť jako když jeden dům toliko jedna svítilna ozařuje svým jasem, a přece každý sám pro sebe vnímá zvláštní světlo, ačkoli se světlo nedělí na mnoho plamenů, tak v budoucím věku všichni lidé spravedliví budou přijati na totéž místo, a nikoli odděleně, při čemž každý jednatlivec svým způsobem a z téhož duchovního světla bude čerpati jas a přijímati radost i potěchu podle míry sobě příslušející.

Jistě že jest. Co je to? To, že jsou rozdílné způsoby mravů a nákloností, a každý z nich má nějaký jiný vztah k víře, což zoveme cestami. Třeba tedy kráčet po všech těchto cestách, či jen po některých? Možno-li to jednomu a témuž člověku, tedy po všech; ne-li, pak co možná po největším počtu z nich; nebo alespoň po některých; pakli ani to ne, dosti na tom, podle mého názoru, zvolíme-li si jednu. To soudíš správně. Nuže, co tedy? Uslyšíš-li, že JE JEDNA CESTA, A TO ÚZKÁ (Mat. 7, 13), jaký se ti zdá být smysl těchto slov? Jedna jest proctnost; jedna zajisté, byť se štěpila na mnohé; úzká pak jest pro námahu a proto, že ne mnohým je dostupna, ježto je velký počet těch, kteří tomu odpírají kráčejíce po cestách neřesti. Tak myslím i já. Proč jste tedy, můj drahý, je-li tomu tak, pohrdající naší řečí jako něčím ubožáckým, pominuli všechny ostatní cesty a hnete se a strkáte po té jediné, která vede diskusemi a teoriemi, jak vy se domníváte, ale jak já pravím, žvásty a fraškařstvím? Ať vás pokárá Pavel, jenž po výčtu charisimat těmito slovy trpce je kárá: ZDAŽ VŠICHNI JSOU APOŠTOLY? ZDAŽ VŠICHNI PROROKY (I. Kor 12, 29) atd. 9. Buďsi tedy, ty sám jsi vznešený a nad všechny vznešené, i nad oblaka, chceš-li, ty nazírateli věcí neviditelných, ty NASLOUCHATELI SLOVŮM NEVYPRAVITELNÝM (II. Kor. 12, 4), po Eliášovi DO VÝSOSTÍ UCHVÁCENÝ (IV. Král. 2, 11), po Mojžíšovi ZJEVENÍM BOŽÍM (Exod. 33, 22) poctěný a po Pavlovi DO NEBES VYTRŽENÝ (II. Kor, 12, 4): proč však

také jiné na obrátku přetváříš v světce a vzkládáním rukou činíš z nich theology a takřka vdechuješ vzdělání a tím natvořils mnoho sborů s nevědomými učenci? Proč do pavučinových tkání zamotáváš slabochy, jako by to byla věc moudrá a veliká? Proč popichuješ vosí hnízda proti víře? Proč nám fabrikuješ dialektiky, jako kdysi báje giganty? Proč jsi kdejakého větroplacha a zbabělce mezi muži, jako nějaký kal, shromáždil do jedné jámy a pochlebenstvím ještě víc je zhýčkav novou rotu vytvořil, chytře využívaje jejich hlouposti? Či i to chceš popřít? A to ostatní nepokládáš za nic? I jazyk třeba zcela ovládati, a ty nemůžeš zadržet, co řeč se chystá poradit? Máš¹ přece i jiná a skvělá témata. Tam se obrať s užitkem s tou svou nemocí².

10. Vezmi si, pro mne, za terč Pythagorovo mlčení³ a ony ortické boby a onu novou pýchu nad tím „On sám to řekl“. Platonovy ideje⁴ napadni a

¹ Řehoř ukazuje Eunomianům, že je mnoho jiných a skvělých látek, totiž takových, které mohou čerpati ze spisů pohanských, jednak aby ukojili chuť k mluvení, jednak aby si zjednali věhlas učenosti a výmluvnosti.

² Nemocí se zde myslí vášeň mluvit a přítí se.

³ Pythagoras předpisoval svým žákům mlčení po pět let a zdrženlivost od bobů. Když však byli tázáni na kterýsi článek jeho nauky, nic jiného neodpovídali, než: „On to řekl.“

⁴ Platonovy ideje, to jest, jak praví Billius, vzory věcí, které se tvoří neboli vzorné podoby věcí. V tom pobloudil Plato, že stanovil ideje mimo Boha, a řekl, že Bůh, vzhlížejе jakoby na tyto vzory, vytvořil věci smyslové. Kromě toho učil tento filosof, že naše vědění není nic jiného,

nauku o převtělování a stěhování našich duší a rozpomínání se (anemnése) a nepěkné lásky přes pěkná těla do duše se vkrádající. Epikurovo bezbožectví¹ a atomy a nefilosofickou rozkoš; pedantickou Aristotelovu² rozmyslnost a vše, co je vumělkované, a povídání smrtelníků o duši a lidskou stránku nauk; domyšlivost stoiků³, necudnost a dryačnictví cyniků.⁴ Vezmi si, pro mne, za terč prázdnotu či plnost nesmyslů, jež blábolí o bozích a obětech, o modlách, o démonech dobrotivých i škodných, o věštbách, o vyvolávání bohů a duchů, o moci hvězd. A nepokládáš-li to vše, jakožto věci nicotné a často vyvrácené, za hodno zmínky, obíráš-li se svými a v nich hledáš ukojení své ctižádosti, já ti i tam poskytnu širá pole mož-

než rozpomínání se, jako by náš duch byl vyučen tomuto poznání a vědě dřív, než se nastěhoval do těla. Hlásal také stěhování duší z jedněch těl do druhých. Tuto nauku však přejal Plato od Pythagory.

¹ Epikurus popíral existenci Boží. Za nejvyšší dobro pokládal rozkoš, to jest oproštění od všech bolestí. Prozřetelnost odstranil z věcí lidských.

² Aristoteles učil, že pouze věci nebeské jsou řízeny Bohem, nikoli však lidské, ježto jsou bezvýznamné. Tvrdil, že duše není nesmrtelná.

³ V Athenách bylo sloupoví (stoa) v němž filosof Zeno učil své žáky. Proto byli nazýváni filosofovy stoickými, dříve se jim říkalo podle učitele Zenona zenoni.

⁴ Antisthenes zavedl tento nový druh filosofie. Nazváni jsou cyniky, buď podle gymnasia Cynosarge, kde Antisthenes přednášel, nebo podle psí (řecky „Kynikos“ je psí) kousavosti, již bez rozdílu napadali život lidí.

ností. Filosofuj si, pro mne, o světě a o světech o hmotě, o duši, o rozumových bytostech dobrých a zlých¹, o vzkříšení, soudu, odplatě, o mukách Kristových. V tom zajisté i dostižení cíle není bez užitku, i zmýlení je bez nebezpečí². S Bohem však budeme obcovati nyní málo, o něco později snad dokonaleji, v samém Ježíši Kristu, Pánu našem, je- muž sláva na věky věků. Amen.

Z řečtiny DR. JOSEF VAŠICA

¹ Elias vykládá to o dobrých a zlých andělich.

² Toto místo působí jisté obtíže. Jistě nechce Řehoř říci, že není v tom nebezpečí, odchýlí-li se někdo od cíle v těch otázkách, které se přetřásají mezi křesťany. Nesnáz by se mohla rozluštit, když bychom vzali řecké slovo „diamartanein“ ne jako „zblouditi, odchýliti se od cíle, od pravé cesty“, v otázkách, o nichž se vede rozepře, což by bylo vždy nebezpečné, nýbrž „minouti se cílem“ (spe frustrary) u těch, s nimiž se dáváme do hádek, disputací, kteří však setrvávají zatvrzele ve svých bludech, ačkoliv jak slovem, tak písmem se jejich blud neodolatelně vyvrací.

DO minulého čísla jsme vložili složenky a prosíme o vyrovnání předplatného. Předplatné na r. 1938 činí Kč 33.-. Těm, kteří dluží za celý ročník, jsme vložili složenku s předtiskem. Ostatní, kteří najdou v tomto čísle složenku, čísla už vydaná většinou zaplatili. Prosíme odběratele, aby nečekali na upomínání, které nás zbytečně velmi zatěžuje. Uvažte, že nám ještě má platit polovina odběratelů! Jsme rozhodnuti posílati příští ročník jenom těm, kteří tento ročník do konce roku zaplatí. Upomínáme-li někoho neprávem, prosíme o prominutí a upozornění. Získávejte nám odběratele, doporučujte Archy svým známým! Prosíme též své odběratele, aby působili na závody, nakladatelství, banky atd., u nichž mají vliv, aby inserovali v Arších. Tím nám pomohou zvětšit rozsah Archů při nezvýšeném předplatném, jak nám k tomu mnozí už letos pomohli. Insertní podmínky na požádání sdělíme. Všem, kteří se o to pokusí, předem děkujeme! Odvolejte se také na inserci v Arších!

ADMINISTRACE ARCHŮ, STARÁ ŘÍŠE.